

ಕನಕ ಚರಿತ್ರೆ: ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ- ಸಂದರ್ಭ

ಡಾ.ಶುಭಾ ಮರವಂತೆ

ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ,

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

Email: shubha.maravanthe@gmail.com

ಮಧ್ಯಯುಗಿನ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಧರ್ಮದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣ. ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಯಜಮಾನಿಕೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದವು. ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿರುದ್ಧದ ನಿಲುವು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ - ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಗೆ ಕಸುವು ನೀಡಿದ್ದು ವಚನ ಚಳುವಳಿ ಮತ್ತು ಹರಿದಾಸ ಚಳುವಳಿ. ಜಾತಿ ಶ್ರೇಣಿಕರಣವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ, ಪರಿಷ್ಕರಣವಾದಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಚಳುವಳಿಗಳ ಉದ್ದೇಶ 'ಜಾತಿವಿರೋಧಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ' ಎಂಬುವುದು ಇತ್ತೀಚೆಗಿನ ವಾದ. ವಚನಗಳು, ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿರೋಧಿ ಚಳುವಳಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲು ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ, ಯಾಕೆಂದರೆ ವೈದಿಕ ವಿರೋಧಿ, ಕೆಳಜಾತಿ ಪರ, ಸ್ತ್ರೀ ಪರ ಪುರೋಗಾಮಿ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ೧೨ ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಚನ ಚಳುವಳಿಗಳು ನಡೆಯಿತೆಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯೊಂದು ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ವೀರಶೈವ ಸಮುದಾಯದವರು ತಮ್ಮ ಮೇಲು ಚಲನೆಗಳಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಮಿಥ್ಯ ಕಲ್ಪನೆ. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಹಲವು ಪರ ವಿರೋಧಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಜಾತಿ, ಕುಲದ ಬಗೆಗಿನ ಅಸಮಾಧಾನ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಪಂಪ, ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕ, ಕನಕದಾಸ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೀಗೆ ಈ ಪರಂಪರೆ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಕುವೆಂಪು ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬಂದು ಈಗಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಮುಂದುವರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಆಯಾಯ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಲ್ಲ. ಧರ್ಮ-ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ 'ಮಡೇ ಸ್ನಾನ' (ಎಂಜಲು ಸ್ನಾನ) ದವರೆಗೂ ಅದರ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಇದೆ.

ವಚನ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಭಕ್ತಿಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಧರ್ಮ, ಪ್ರಭುತ್ವ, ದೇವರನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ದೂರವಿರಿಸಿ ನೋಡುವ ಕ್ರಮವಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬದಲಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮಹತ್ತರ ಸಾಧನೆ. ದೇವರು, ಧರ್ಮ, ಪ್ರಭುತ್ವಗಳು ಜನಪರವಾಗಬೇಕೆನ್ನುವುದನ್ನೇ ಇವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವೆ. ಅಧಿಕಾರ,

ಪ್ರಭುತ್ವದ ನೆಲೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಸಮಾಜಮುಖಿ ಚಲನೆಯ ಪ್ರದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಅಹಂಕಾರ, ದರ್ಪಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಂತೂ 'ದಾಸಭಾವವೇ ಪ್ರಧಾನ'. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾದ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಕೆಳವರ್ಗವನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಜಾತಿಯಿಂದ ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟ ಹಲವು ಸಾಧು-ಸಂತರ ಬದುಕು ಇದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಶೈವ - ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ - ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರವರೆಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯ ಜನರಿದ್ದರು. ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥದ ಆಳ್ವಾರರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯ ಜನರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಒಬ್ಬತ್ತು ಮಂದಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಪಂಚವರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಕಳ್ಳರ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು, ಮೈಚ್ಚರು ಎಲ್ಲರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಆಳ್ವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ತಿರುಪ್ಪಾಳ್ವರ್ ಒಬ್ಬ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವ. ನಾಯನಾರ್ಗಳಲ್ಲಿ ನಂದನಾರ್ ಅಪ್ಪರ್ ಎನ್ನುವವನು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರನ್ನು 'ತಿರುಕುಳತ್ತರ್' ಎಂದು ಕರೆದರು. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಶೂದ್ರನಾಗಿದ್ದ ಕಾಂಜೀಪೂರ್ಣನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಒತ್ತಲು ಮುಂದಾಗಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ವೈಷ್ಣವ ಆಳ್ವಾರ್‌ನ ಅಂಡಾಳ್, ಶೈವ ನಾಯನಾರ್ ಕಾರೈಕಾಲೆ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಭಕ್ತಿಪಂಥವು ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ, ವರ್ಣ ಭೇದಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು, ಸಂಸ್ಕೃತದ ನಿರಾಕರಣೆ, ದೇವರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು.

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಜೈನ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗಳು ರೂಪಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಿದ್ಧ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಒಳ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಶ್ರಮಿಕ ವರ್ಗದ ನೆಲೆಯಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮರುಕಟ್ಟಲು ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ವೃತ್ತಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ವತಂತ್ರ-ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಆಶಯಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಿರೀಕೃತ ಚಿಂತನಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ನೋಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಂದು ಚಾಲನೆ ದೊರೆತಿರುವುದೇ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ. ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೇ ಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು, ನಂತರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿ-ರಾಜಕೀಯ-ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳುವಳಿಯಾಗಿ ಬಹು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶದ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ, ಚಲನಶೀಲತೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಪುನರಾವಲೋಕನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವ ಕ್ರಿಯೆ ಪಠ್ಯ ಕೇಂದ್ರಿತ ಆಲೋಚನೆಯ ಘಟಕವನ್ನು ಒಡೆದು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿವೇಕ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದ ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಬರಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿವೇಕವೆನ್ನುವುದು ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆ.

ಭಕ್ತಿ ಕಾಲದ ಸಮಾಜೋ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೊಡಕುಗಳಿವೆ. ಭಕ್ತಿ ರಚನೆಯ ಒಳಗೆ ಇಂತಹ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ, ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿಯನ್ನು

ವಿರೋಧಿಸುವ ಅದರ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರನ್ನು ರೈತರನ್ನು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರಣವೊಡ್ಡಿ ಒಳಗೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರುಬಿಡುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂರಕ್ಷಕ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ವೀರಶೈವರ ಹೊರತಾಗಿ ಇತರ ಕೆಳಜಾತಿಯವರು ಹೆಚ್ಚು - ಕಡಿಮೆ ಅನುಸರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಭಾವ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಜಾತ್ಯಾತೀತವಾದ ಉದ್ಯೋಗದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಶರಣರು ಸಫಲರಾದಂತೆ ದಾಸರು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಕವರ್ಗವು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಧಕ್ಕೆಯೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಕನ್ನಡೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾದರೂ ಅದನ್ನು ವಚನಕಾರರಷ್ಟು ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿರೋಧಿಸಲು ಹರಿದಾಸ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ನಿರಾಕರಣೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲಿಯ ಹಾಕಿ ನೆಲ್ಲಿ ತುಳಿದು ಗುಬ್ಬಿ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ
ಮಳ್ಳನಂತೆ ವಾಗದ್ವೈತವ ಕಲಿತು ಸಂಸ್ಕೃತದ
ಮಾತಿನ ಪಸರವ ಮುಂದೆ ಇಕ್ಕಿಕೊಂಡು
ಮತ್ಯದ ವಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಸವ ಹಾಕುವವನಂತೆ

ಅದೇತರ ನುಡಿ? ಮಾತಿನ ಮರೆ, ಆತುರ ವೈರಿ, ಮಾರೇಶ್ವರ,

ನಗೆಯ ಮಾರಿತಂದೆಯ ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತಿನ ಅದ್ವೈತ ಒಂದು ಬಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲಿದ ನೆಲ್ಲು ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಅರಿಯದ ಜನ ಗುಬ್ಬಿಗಳು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತದ ಇತರ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಚನಕಾರರಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನಿರಾಕರಣೆ, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲುವರ್ಗದ ಅವಹೇಳನಕ್ಕೆ ತೀವ್ರವಾದ ತಿರಸ್ಕಾರ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಚೋರಮೇಲನ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಪ್ರತಿನಿಧೀಕರಣವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಒಟ್ಟು ಭಕ್ತಿ-ವಚನಗಳ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ-ಆಶಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರೆಂಬ 'ಅಸ್ಮಿತೆ' ದೊರೆಯುವ ಮೊದಲಿನ ಅವರ ಪೂರ್ವ ವಿವರಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಾದರೆ ಬೀರಪ್ಪ -ಬಚ್ಚಮ್ಮ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ 'ತಿಮ್ಮಪ್ಪ' ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಮೂಲತಃ; ಶೈವರಾದ ಕುರುಬರು ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ಒಕ್ಕಲಾಗುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರವೆಂದು ಆಗಲೇ ಆ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಅದು ಕನಕದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಡೆದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ. ಬೀರಪ್ಪ-ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ಈ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಬೀರಪ್ಪ ಕುರುಬರ ದೈವ ಎನ್ನುವ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಹಲವು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅದು ಶೈವ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಹೆಸರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಯಡೂರು ವೀರಭದ್ರ, ಲೇಪಾಕ್ಷಿಯ

ವೀರಭದ್ರ ಎರಡು ಕುರುಬರ ದೈವ ಬೀರಪ್ಪನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಂಪಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೂ ಮೂಲತಃ ಬೀರಪ್ಪನೇ. ಬೀರಪ್ಪ >ವೀರಪ್ಪ>ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಾಗಿರಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರೀನಾಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಿಗೆ, ಗೋಸಾವಿ, ದತ್ತರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಪಂಡರಾಪುರ ವಿಠಲ ಆರಾಧ್ಯದೈವ. ಅವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ದೈವ. ವಿಠಲನ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನ ಹಕ್ಕುದಾರರು ಕರ್ನಾಟಕದವರು. ವಿಠಲ ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಜನಪದ ದೈವ. ಅವನು ಮೊದಲು ಕುರುಬ ಅಥವಾ ಗೋವಳಿಗರ ದೇವರು. ಗೋವಳಿಗರ ದೈವವಾದ ಅವನನ್ನು ಕೃಷ್ಣ, ವಿಷ್ಣುವಾಗಿ ವೈದಿಕ ದೇವರನ್ನಾಗಿಸಿದ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ಠೇರೆಯವರು 'ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಒಂದು ಮಹಾ ಸಮನ್ವಯ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಅನು : ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ - ೨೦೦೨) ವಿಠಲನ ಭಕ್ತರಾದ ವಾರಾಕರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶೂದ್ರವಾರಕರಿಗಳ ಪಾದ ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. "“Varkarsi doctorines are in practice even stronger than Lingayat doctrines”" ಎಂದು ಭಗವಾನ್ ಲಾಲ್ ಇಂದ್ರಾಜಿ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕನಕದಾಸರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಪುರಂದರ ದಾಸರು ಕೂಡ ಪಂಡರಾಪುರದ ವಿಠಲನ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಅಂಕಿತವೂ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನೆಂದೆ ಇದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರಾದ ಪುರಂದರ ದಾಸರು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ದಾಸಕೂಟ- ವ್ಯಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾದರೂ ಮೂಲ ದೈವ ವಿಠಲನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಧಾರವಾಡ-ಬಾಡ-ಬಂಕಾಪುರದ ಈ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಕನಕದಾಸರು ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಆದಿಕೇಶವನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕುಲ - ಜಾತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಯಾವ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಲದ ನೆಲೆಯನ್ನೇ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಧೋರಣೆಯೊಂದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಯಾಕೆ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ಅವರು ಶೂದ್ರ ವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೋ? ಅಥವಾ ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆ - ಲೋಕಾನುಭವ - ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೋ ಎಂಬ ಕೆಲವು ಉಪ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ. ಕನಕದಾಸರು ದಾಸರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಜಾತಿಯ ಕಾರಣಗಳಿಗಿಂತ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂಬುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಮಾಜ ವಿಮರ್ಶನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪರ, ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣದ ನಿಲುವಿನೊಂದಿಗೆ ವೈದಿಕಶಾಹಿಯ ಮುಖವಾಣಿಯಾಗಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಚ್ಚರಿ ಮೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಿರುವ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಇಸ್ಲಾಂನ ದೇವಾಧಿಪತ್ಯ(Theocracy)ದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದೆ. ಧರ್ಮವು ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದೆಂದು ಆಗಲೇ ಸಾಬೀತಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಂದಿನ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಉಳಿಗಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮಾದರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೂ ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸೇನೆಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಔನ್ನತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅವನತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಭಾವ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮುಸ್ಲಿಂ ದಂಗೆಕೋರರ ವಿರುದ್ಧದ ದನಿ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆ-ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿರೋಧದ ದನಿಯೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಬಂಡಾಯವಾಯಿತು. “ರಾಯಮುನಿದರೆ ತಾನು ರಾಜ್ಯವನೆ ಬಿಡಬಹುದು”, “ಪಡೆದ ಕ್ಷೇತ್ರವ ಬಿಟ್ಟು ತೆರಳಬಹುದು” ಎನ್ನುವ ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯದ ನಿಲುವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೂ “ಕಾಯಜ ಪಿತ ನಿನ್ನ ಅಡಿಯ ಬಿಡಲಾಗದು” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಧರ್ಮದ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೊಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೂ, ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ಶೂದ್ರತ್ವದಿಂದ ಉತ್ತಮತ್ವಕ್ಕೂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುವ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ವಿರೋಧದ ಜೊತೆಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವಿರೋಧದ ನೆಲೆಯೂ ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ದಾಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ತೋರಿದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ಪರಿಸರ ಅವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದೆ ಎಂಬುದೂ ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟದ ಪರ್ಯಾವರಣದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ತೀರಾ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಅನಿಸಿಕೆ, ಆಲೋಚನೆಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪಂಥದ ಒಳಗೆ ಬದುಕುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಪಂಪನಿಗೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ದ್ವಂದ್ವ ಕಾಡಿತ್ತು. ಪ್ರಭುತ್ವದ ಒಳಗಡೆ ಶಕ್ತಿ ರಾಜಕಾರಣದ ಅರಿವಿದ್ದ ಪಂಪನಿಗೆ ಅದರೊಳಗೆ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಬದುಕುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೆನ್ನುವುದು ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಕರ್ಣನ ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಿಸುವ ಕುಲದ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಇಳಾಧಿನಾಥರನ್ನು ಓಲೈಸಿ ಬಾಳುವ ಕಷ್ಟ, ಜೀಯಾ, ಹಸಾದ ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಬದುಕುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಡುವೆಯೂ ಅವನೂ ಒಡ್ಡಿದ ಪ್ರತಿರೋಧ ವಿಶೇಷವಾದುದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪಂಪನ ನಿಲುವು ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಕನಕದಾಸರದ್ದು ದೂರಗಾಮಿ. ಅದು ಇಂದು-ಹಿಂದು-ಮುಂದುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ವಿಸ್ತರಿಸುವಂತದ್ದು. ಗುರು-ಮಠ- ಪರಂಪರೆಗಳು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗುವ ಒಂದು ನಿರ್ಬಂಧಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು ಅದರ ಪರಮ ಗುರಿ. ಪರಂಪರೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯನ್ನು ಬಯಸುವ ಸಿದ್ಧ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಕ್ಕೆ ಬದ್ಧರಾದ ಕನಕದಾಸರಿಂದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ವೈದಿಕ ವಿರೋಧದ, ಶೂದ್ರವರ್ಗವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ಜಾತಿ ವಿರೋಧದ ಆಶಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ದೂರದ ಮಾತು. ಈ ನಡುವೆಯೂ ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಂತಹ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆಂದರೆ ಕನಕದಾಸರ

ಒಳಗಿನ ಬಂಡಾಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ತಳೆಯುವ, ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಶೂದ್ರ ತಿಕ್ಕಾಟದ ಮೂಲವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ, 'ಜಯಪತ್ರ'ದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಕಾರಣ, ದೃಷ್ಟಿಕೊನಗಳಿಂದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಓದಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ವಚನ ಚಳುವಳಿ 'ನಾಯಕ' ಪ್ರಧಾನ ಚಳುವಳಿಯಾದರೆ, ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿ ಗುರು-ಪರಂಪರೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಚಳುವಳಿ. ಈ ಎರಡು ಚಳುವಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆರೋಪವೆಂದರೆ ವೀರಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆನ್ನುವ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಮಾನದಂಡ ಬಹುಪಾಲು ಶರಣರನ್ನು, ದಾಸರನ್ನು ಸಂತರನ್ನು ತಳಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೆಲೆಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಪ್ರಧಾನವಾಹಿನಿಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಪೂರ್ವಕ ಕರೆತರುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ ಎನ್ನುವುದು. ವಚನ ಚಳುವಳಿಗೆ ಜಾತ್ಯಾತೀತ ಮನೋಭಾವ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವಾಗಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಶರಣ ಚಳುವಳಿಯು ಕೆಳವರ್ಗಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟುಮಾಡಿದ ಪ್ರಭಾವ, ಪರಿಣಾಮದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರವರ್ಗದ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹದಿನಾರನೇ ಶತಮಾನದ ಶೂದ್ರ ಮೇಧಾವಿ ಸಂತರಾಗಿ ಕನಕದಾಸರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರಾಗಿ ಕಾಣುವವರು ಪುರಂದರದಾಸರು ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ಶೂದ್ರವರ್ಗ ಕನಕದಾಸರ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ, ಅವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬೆಂಬಲಿಗರಾಗಿಯಾದರೂ ದಾಸಪಂಥವನ್ನು ಯಾಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ? ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯಾದರೆ ಕುರುಬರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಾಯಕನಾದ ಕನಕದಾಸರ ಪರಂಪರೆ ಕುರುಬರಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ ಮುಂದುವರೆಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆ ಪ್ರಶ್ನೆ. ದಾಸರಾಗುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳ ಚೌಕಟ್ಟು ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗವನ್ನು ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗದಂತೆ ತಡೆದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕನಕದಾಸರು ಜಾತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿದ ಹಿಂಸೆಯೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ, ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ, ಕೇಳುವ ಪರಂಪರೆಯ ಹೊಳಹುಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ವರ್ಗವೊಂದು ಇತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕೃತಿ ಪೇಳ್ವೆ ಕನಕದಾಸೋತ್ತಮ, ಕೇಳ್ವೆ ಸುಜ್ಞಾನವಧೂಟೆ'. ಕನಕದಾಸರ ಪತ್ನಿಯೋ, ಉಪ ಪತ್ನಿಯೋ, ಶಿಷ್ಯಳೋ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕನಕದಾಸರ ಕೇಳುವ ಪರಂಪರೆಯ ಒಂದು ಕೊಂಡಿಯಾಗಿ ವಧೂಟಿಯನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರದ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಸೆಯುವಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರಿಗೆ ತಿರುಪತಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕನಕದಾಸರೇ ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾರಣ. ಇಂದಿಗೂ ಕನಕದಾಸರಂತೆ ಗೋಪಾಳಬುಟ್ಟಿ, ಶಂಖ, ಜಾಗಟೆ ಹಿಡಿದು ಗೋವಿಂದ ನಾಮ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಜನರನ್ನು ತಿರುಪತಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ 'ಚೆನ್ನದಾಸರು' ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ.

ಶಂಖದಾಸ, ಡೊಂಬಿದಾಸ, ಡಂಗದಾಸರೆಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಇವರು ಚೆನ್ನದಾಸರ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವ ವೃತ್ತಿ ಜೀವನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಈ ಅಲೆಮಾರಿ ವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರಾದ ಇವರು ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿವೆ. ಕನಕದಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. “ಎಲ್ಲಾರು ಮಾಡುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ”, “ಏಕೆ ನಡುಗಿದೆ ತಾಯೆ”, “ತಲ್ಲಣಿಸದಿರು ಕಂಡ್ಯ ತಾಳು ಮನವೆ” ಇತ್ಯಾದಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಇವರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ, ತಿರುಪತಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಕನಕ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನದಾಸರು ಪ್ರಮುಖ ಆಕರವಾಗಲಿದ್ದಾರೆ. ತೆಲುಗು ಮಾತ್ರ ಭಾಷೆ ಹೊಂದಿರುವ ಇವರು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಮಾಲದಾಸರಿ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನ ‘ಅಮುಕ್ತ ಮಾಲ್ಯ’ದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಕನಕ ದಾಸ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಯಾವ ಕುಲದವನಾದರೂ ದಾಸ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಈ ದಾಸವರ್ಗದ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಕನಕದಾಸನಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕನಕದಾಸರು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಶುದ್ಧ ಕುರುಬರೋ, ಬೇಡರೋ, ದಾಸಜಾತಿ ಪಂಗಡದವರೋ ಎನ್ನುವುದೋ ಈಗ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕನು ಕನಕದಾಸನಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ನಡುವಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರತ್ವದ ಪ್ರತಿನಿಧೀಕರಣ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ಕನಕದಾಸನಾಗುವ ನಡುವಣ ಚರಿತ್ರೆಯ ಗೆರೆಗಳು ಮಾಸಿಹೋಗಿವೆ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸರವು ಇಸ್ಲಾಂ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವೆಂಬಂತೆ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲಕ ಜಾತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಆಗಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಗೋವಿನ ಹಾಡಿನ ರೂಪಕದಂತೆ ಕನಕದಾಸರನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹುಲಿಯ ಹುಟ್ಟು ಗುಣವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಗೋವಾಗಿಸುವ ತಂತ್ರ ಕನಕದಾಸರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ರಾಜಕೀಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿಯೂ ಕಂಡಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಕನಕ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಒಂದು ಬಿಡುಗಡೆಯ ದಾರಿ. ಅದು ಅವನ ಸರ್ವಸ್ವವೆಂಬಂತೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕನಕ ಸಾಧನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿದ್ದೂ ಈಗ ಇತಿಹಾಸ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು:

೧. ಡಾ. ಮ. ಸು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ : ಉತ್ತರದ ಸಂತ ಪರಂಪರೆ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, (೨೦೦೩)
೨. ಡಾ. ಎನ್. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯ (ಮೂಲ) ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಪೆಂಡಕೂರು(ಅನು:) ವಿಜಯನಗರ ಚರಿತ್ರೆ : ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾ ಭಾರತಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರು, (೨೦೧೦)
೩. ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ : ಎಡೆಗಳು ಹೇಳುವ ಕನಾಡ ಕಥೆ : ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ ಬೆಂಗಳೂರು, (೨೦೧೧)
೪. ಡಾ. ಮೊಗ್ಗಿ ಗಣೇಶ್ : ಅವ್ಯಕ್ತ ಚರಿತ್ರೆ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ, (೨೦೦೯)
೫. ಡಾ.ಬಂಜಗೇರೆ ಜಯಪ್ರಕಾಶ: ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಭಾರತ ಅಂತ್ಯಜರ ತತ್ವ ಚಿಂತನೆ ; ಚಾರು ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು, (೨೦೧೧)